

**Notulen van het verhandelde in de vergadering
van Provinciale Staten van Utrecht
gehouden op 22 maart 2019**

Bladwijzer

op de notulen van Provinciale Staten van Utrecht
Vergadering 22 maart 2019

STATEN (provinciale)

Duiding van de verkiezingsuitslag.

Presentielijst vergadering 22 maart 2019

Voorzitter: mr. J.H. Oosters, commissaris van de Koning
Griffier: mevr. mr. C.A. Peters

Opening.

De VOORZITTER: Ik open de vergadering van de Provinciale Staten van Utrecht. Ik heet u allen van harte welkom bij het duidingsdebat van 22 maart 2019. Dit is een bijeenkomst direct na het bekend worden van de uitslag van verkiezingen om de gekozen fracties de gelegenheid te geven de verkiezingsuitslag te duiden. Tegelijk vragen wij u wat een logische eerste stap kan zijn in het vervolgproces. Dit proces moet leiden tot de vorming van een nieuw dagelijks bestuur van onze provincie – het college van Gedeputeerde Staten – en een collegeprogramma.

In overleg met de lijsttrekkers hebben wij ervoor gekozen om dit debat in deze statenzaal te voeren en uit te zenden via de livestream, zodat het debat thuis gevolgd kan worden. Dit komt voort uit de wens om deze bespreking in de openbaarheid te doen en iedereen die belangstelling heeft voor de uitkomsten van dit gesprek de gelegenheid te bieden dat te volgen.

Voordat ik de mensen in de twee binnenringen vraag om zich voor te stellen, zal ik een enkel woord zeggen over de uitslag van de verkiezingen. Het is bijzonder verheugend dat de provincie Utrecht de provincie is met het hoogste opkomstpercentage. Dat is bijzonder, want dat is nog nooit eerder gebeurd. (Applaus) Het opkomstpercentage in Utrecht was net boven de 60%, waarbij alle andere provincies boven de 50 % scoorden. Dat is fantastisch om te zien. Het is geweldig dat de opkomst in het hele land aan het toenemen is. Dat is belangrijk voor de legitimatie van uw werk. Het is vooral belangrijk om te zien dat de mensen in onze provincie betrokken zijn bij het werk dat wij de komende vier jaar gaan doen. Het is een aansporing om de mensen dankzij wiens stem wij hier zitten, de komende vier jaar voorop te blijven stellen en te zullen blijven opzoeken om ons te laten inspireren door de ideeën van buiten om hier de goede besluiten te nemen. In dat opzicht is de opkomst een cadeautje.

Overigens was dit een bijzondere, ingewikkelde en verdrietige week voor de stad en de provincie Utrecht vanwege de schietpartij van afgelopen maandag. Daar hebben wij met elkaar bij stilgestaan. Vanavond is er de gelegenheid in een groot gezelschap hierbij stil te staan in een stille tocht. Het is belangrijk om te markeren dat wij ons belangrijke vertegenwoordigende werk doen in een samenleving die kwetsbaar is, maar die zich laat tonen door veerkracht en onderlinge betrokkenheid. Laat dat het kompas zijn waarop wij de komende jaren varen.

Wij gaan een rondje maken langs de fracties om de mensen die hier zitten in de gelegenheid te stellen om zich voor te stellen. De fracties zijn op fractiegrootte gezet. Daarachter zit geen andere strategische opvatting. Er zijn veel Statenleden en nieuw gekozen Statenleden aanwezig, maar u weet dat de definitieve uitslag pas maandag om 10.00 uur in deze zaal door het hoofd van het Centraal Stembureau bekend zal worden gemaakt. Voor zover u in de gelegenheid bent nodig ik u uit om daarbij aanwezig te zijn. Tot dat moment kan de verkiezingsuitslag nog veranderen. Zeker het aantal uitgebrachte voorkeursstemmen kan een verschil brengen. Onder die voorwaardelijkheid voeren wij vanmiddag dit gesprek.

U kent de griffier Karin Peters. Zij is de spin in het web van ons provinciaal bestuur. Als eerste geef ik het woord aan de heer Van Essen van GroenLinks.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Huib van Essen en ik ben lid van GroenLinks.

Mevrouw BOELHOUWER (GroenLinks): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Karin Boelhouwer en ik ben lid van GroenLinks.

De heer KOCKEN (VVD): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Arthur Kocken en ik ben lid van de VVD.

De heer VAN SCHIE (VVD): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is André van Schie en ik ben lid van de VVD.

De heer WEIJERS (FVD): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Wouter Weijers en ik ben lid van het Forum voor Democratie.

De heer BERLIJN (FVD): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Stefan Berlijn en ik ben lid van het Forum voor Democratie.

De heer BOSWIJK (CDA): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Derk Boswijk en ik ben lid van het CDA.

De heer WESTERLAKEN (CDA): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Chris Westerlaken en ik ben lid van het CDA.

Mevrouw CHIDI (D66): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Hayat Chidi en ik ben lid van D66.

De heer DE DROOG (D66): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Marc de Droog en ik ben lid van D66.

Mevrouw d'HONDT (PvdA): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Julie d'Hondt en ik ben lid van de PvdA.

De heer VAN MUILEKOM (PvdA): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Rob van Muilekom en ik ben lid van de PvdA.

De heer SCHADDELEE (ChristenUnie): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Arne Schaddelee en ik ben lid van de ChristenUnie.

Mevrouw DE HAAN (ChristenUnie): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Nelly de Haan en ik ben lid van de ChristenUnie.

Mevrouw BROERE (PVV): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Elly Broere van de PVV. Naast mij zou de heer Dercksen van de PVV moeten zitten, maar hij is ziek.

Mevrouw KELLER (PvdD): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Hiltje Keller van de PvdD.

De heer VAN DER STEEG (PvdD): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Willem van der Steeg van de PvdD.

Mevrouw POPPE (SP): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Andrea Poppe van de SP.

De heer BOER (SP): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Menno Boer van de SP.

Mevrouw DE GROOT (50Plus): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Hedwig de Groot van 50Plus.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Mieke Hoek van 50Plus.

De heer VAN DEN DIKKENBERG (SGP): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Bertrick van den Dikkenberg van de SGP.

De heer DONKER (SGP): Mijnheer de voorzitter! Mij naam is Arie Donker van de SGP.

Mevrouw DEMIR (DENK): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Fatma Denir van DENK.

De heer ÇOBAN (DENK): Mijnheer de voorzitter! Mijn naam is Gökhan Çoban van DENK. Ik hecht eraan om te vermelden dat onze collega Hanane Bittich verhindert is. Zij is de lijsttrekker. Wij zullen dit duidingsdebat voor haar waarnemen.

De VOORZITTER: Dank u wel. Wij kennen elkaar in deze kring. Er komt volop gelegenheid voor nadere kennismaking.

[Duiding van de verkiezingsuitslag](#), (de hyperlink verwijst naar de uitnodiging)

De VOORZITTER: Mijn voorstel is dat ik opnieuw in de volgorde van de veronderstelde fractiegrootte een van de aanwezige leden het woord geef namens de fractie over twee dingen, namelijk een duiding van de verkiezingsuitslag en een voorstel of beschouwing over hoe de fractie het vervolg van het proces voor zich ziet. Daarna kunnen wij kijken waar wij staan. Mijn voorstel is om het gesprek daarover niet via de interruptiemicrofoon te laten verlopen, maar in de kring met elkaar te voeren. Dat gaat wat gemakkelijker. Als eerste geef ik het woord aan de heer Van Essen van GroenLinks.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de voorzitter! Allereerst mijn oprechte felicitaties aan alle partijen die hier in de binnenste ringen zitten. Dit zijn allemaal partijen die een of meerdere gekozen leden in de nieuwe Provinciale Staten van Utrecht hebben. Dat is een felicitatie waard. Het is een bijzonder en verantwoordelijke ambt. Van harte gefeliciteerd en welkom, zeker voor de nieuwe partijen in onze statenzaal.

Ik sta hier met een dubbel gevoel. Afgelopen maandag zijn wij allemaal diep geraakt door de schietpartij middenin Utrecht. Dat heeft mij geraakt, het heeft u geraakt en het heeft alle inwoners in onze provincie geraakt. Iedereen die deze week naar de stembus is gegaan en de mensen die niet naar de stembus zijn gegaan zijn hierdoor geraakt. Het is goed dat er vanavond een stille tocht wordt gehouden om daaraan aandacht te besteden. In een week als deze is het van belang om met elkaar het gesprek aan te gaan en om raakvlak en verbinding te zoeken. Dat geldt in de samenleving en wellicht het meest voor de Staten, fracties en Statenleden onderling. Wij komen uit een roerige periode waarin de oppositie en de coalitie af en toe tegenover elkaar stonden. Er zijn vertrouwensvragen gesteld. Wij hebben van alles met elkaar gedeeld wat af en toe strijd opleverde.

Wij beginnen aan een nieuwe statenperiode met veel nieuwe Statenleden en nieuwe partijen. Ik denk dat ons dit de kans geeft om een nieuwe basis van vertrouwen op te bouwen; het vertrouwen onderling, het vertrouwen in een nieuw college dat er over een paar maanden zal komen, het vertrouwen naar de ambtenaren en het vertrouwen naar de samenleving. Het is heel belangrijk dat alle inwoners en alle kiezers in onze provincie zich door ons vertegenwoordigd weten. Daarom is het goed dat wij vandaag dit duidingsdebat voeren. Laat het een duidingsgesprek zijn waarin wij uitwisselen hoe wij tegen de uitslag aankijken en met name hoe wij verder willen. Hoe gaan wij ervoor zorgen dat alle inwoners van Utrecht vertrouwen in ons krijgen. Daar ligt een opgave voor ons allemaal.

Volgens GroenLinks is een andere wijze van samenwerken dan de afgelopen periode daarvoor een voorwaarde is door minder polariserend te zijn en meer de samenwerking te zoeken. Wat ons betreft begint dat vandaag en bij de informatieperiode waar wij ingaan en eindigt dit niet bij een coalitieakkoord. Wat ons betreft is de inzet om de komende vier jaar en wellicht de periodes daarna op een goede en respectvolle manier op basis van vertrouwen samen te werken en elkaar aan de tand voelen als dat nodig is.

GroenLinks is als grootste partij uit de bus gekomen. Dat is fantastisch. Ik hoorde een collega van het CDA zojuist zeggen: "Goeiemiddag, wat een uitslag." "Een hele goeie middag.", hoorde ik hem zelfs zeggen. Zo voelt dat voor ons ook, maar dit geeft wel een grote verantwoordelijkheid. Zo voelen wij dat. Daarom hebben in de aanloop naar vandaag onze ideeën over het proces voor de informatie alvast op papier gezet om met u te delen. Dat is bedoeld als een voorzet en wij horen graag hoe u hier tegenaan kijkt. Is dit een aanpak die ons verder helpt om gezamenlijk tot een nieuw college te komen die deze provincie op een goede en daadkrachtige manier gaat besturen? Wat ik daarover heb rondgestuurd beoogt een transparant proces te schetsen waarin in de eerste fase een informateur de voorkeuren ophaalt van alle fracties wat betreft de inhoud en het proces. Daarnaast moet er gekeken worden waar de gevoeligheden liggen. Zijn er fracties die zich op dit moment niet in de positie voelen om aan

het college deel te nemen of misschien wel en onder welke voorwaarden? Ons voorstel is een brede verkenning onder alle fracties met een openbare afsluiting, een openbare rapportage en een openbaar gesprek daarover met elkaar. Daarvoor hebben wij een kandidaat informateur, namelijk Bram van Ojik. Hij is een Kamerlid van GroenLinks, heeft een enorme staat van dienst en is afkomstig uit de provincie Utrecht. GroenLinks wordt vaak geassocieerd met de grotere gemeenten en de grote steden, daarom leek het ons goed om iemand aan te stellen uit Veenendaal. De afgelopen dagen heb ik contact gehad met alle lijsttrekkers. Daaruit heb ik de impressie opgedaan dat de meesten van u positief tegenover deze aanpak staan en de persoon van Bram van Ojik als informateur. Laat u vooral niet weerhouden als u daarover andere gedachten heeft om dat vandaag op tafel te leggen.

GroenLinks is onvoorstelbaar blij dat wij voor het eerst in de provincie Utrecht en in Nederland als grootste partij uit de bus zijn gekomen bij de Provinciale Statenverkiezing. U kunt zich wellicht voorstellen dat wij daar onvoorstelbaar blij mee zijn. Ik heb zojuist het proces kort geschetst en ik ga kort iets zeggen over hoe wij de uitslag duiden. Onze slogan voor deze verkiezing was 'Voor verandering'. Als ik naar de uitslag kijk, dan is dat wat deze uitslag ademt. De inwoners van deze provincie hebben gestemd voor verandering. Daarbij denk ik aan onze eigen uitslag en aan de nieuwe partij DENK die gekozen is, de winst van de ChristenUnie en de nieuwe fractie van Forum voor Democratie die met zes zetels deze Staten binnenkomt. Met name jullie van harte gefeliciteerd, want jullie hebben een uitzonderlijke prestatie geleverd.

'Voor verandering' heeft wel twee gezichten, want het is de vraag om welke verandering het gaat. Als ik kijk naar wat daarover gewisseld is, dan hebben wij wellicht verschillende ideeën over welke verandering nodig is. GroenLinks staat voor een daadkrachtige aanpak van de klimaatverandering en voor een diverse en inclusieve provincie Utrecht. Wij zullen streven naar een coalitie die dat nastreeft.

De heer VAN SCHIE (VVD): Mijnheer de voorzitter! Het is fijn om voor het eerst in deze zaal voor u te mogen staan als beoogd volksvertegenwoordiger. Dat is een bijzonder gevoel. Ik ben gematigd optimistisch gezien de uitslag van de VVD dat het gaat lukken bij de Kiesraad maandag. De VVD wil graag bouwen aan vertrouwen. Dat kan, omdat afgelopen maandag 605.000 kiezers hun stem uitbrachten op ons provinciaal bestuur. De heer Van Essen zei al dat er op zijn minst drie stemmen te weinig zijn uitgebracht vanwege de omstandigheden van afgelopen maandag in onze provincie, in onze provincie hoofdstad en in onze tram.

De verantwoordelijkheid in het openbaar bestuur die wij met zijn allen dragen is vooral gericht op veiligheid, vrijheid en welvaart; in deze volgorde. Wij allen voelen dagelijks die verantwoordelijkheid en hebben daarmee om te gaan. Na de verkiezingen zijn er winnaars en verliezers. De grootste winnaar van deze verkiezingen is het Forum voor Democratie met een geweldig resultaat: zes zetels, 100 % winst en een achterban die duidelijk gekozen heeft voor verandering. Er zijn partijen die gegroeid zijn, zoals GroenLinks die enorm is gegroeid; van harte gefeliciteerd. De ChristenUnie heeft een zetel winst geboekt met een traditionele achterban en een nieuwe achterban. Hopelijk is dit een nieuwe impuls en elan voor de komende periode. DENK heet ik van harte welkom in ons gezelschap. Het is bijzonder dat een nieuwe partij meteen een zetel verwerft. Dat heeft u knap gedaan. De enige partij die heeft deelgenomen aan de verkiezing maar geen zetel heeft gehaald is U26 gemeenten. De heer Luca en zijn enthousiaste groep van vertegenwoordigers uit alle 26 gemeenten hebben een energieke campagne gevoerd. Dit heeft bij mij het besef meegebracht dat de relatie met alle gemeenten waarvoor het provinciaal bestuur verantwoordelijk is ontzettend belangrijk is. Die boodschap is helder en duidelijk overgekomen vanuit hun campagne.

De campagne was ontzettend leuk. In de eerste plaats breng ik namens de VVD mijn dank uit aan alle vrijwilligers uit mijn eigen partij en alle andere partijen die met veel enthousiasme en energie bij dag, nacht en ontij bezig zijn geweest om de campagne vorm te geven. Ik noem met name de mensen van de griffie en het provinciaal bestuur die geholpen hebben voor al onze kiezers duidelijk te maken dat de opkomst belangrijk is en iedereen duidelijk te maken dat hun democratisch recht een feestje is. Alle medekandidaten bedank ik voor de goede sfeer waarin de campagne verlopen is.

Er zijn ruim 70 debatten geweest. Deze heb ik niet allemaal hoeven voeren. Er zijn veel andere kandidaten die dat gedaan hebben, waardoor ik kennis heb kunnen maken met veel andere kandidaten. Deze debatten waren altijd erg leuk. Ik herinner mij de boksring en het eerste debat bij Cobouw dat het meest diepgaande debat op de inhoud was. Voor mij was het mooiste moment van de campagne het debat in Oudewater, waarbij de heer Van den Dikkenberg met mij een puur pleidooi hield om morgen al te beginnen met bouwen. Dat debat was op een zaterdagmiddag. De heer Van den Dikkenberg herstelde zich heel snel door te zeggen: "Wij beginnen niet morgen, maar wij beginnen maandag met bouwen bij Oudewater." Zo moet het zijn. Wij gaan niet op zondag bouwen en zeker niet in Oudewater.

De VVD is trots en nederig dat 92.277 Utrechters ons hun vertrouwen gaven. Ik ben de verkiezingen ingegaan met het verhaal: "Stem op mij zodat ik uw stem kan zijn in het provinciaal bestuur." Het voelt best wel zwaar om namens 92.000 Utrechters het woord te voeren en het gewicht van hun stem over te brengen in de Staten. Deze mensen zullen net in Camp Nou passen, het grootste stadion van Europa. Het is een gigantische hoeveelheid mensen die wij mogen vertegenwoordigen. Dat stemt vreugdevol en nederig, want democratie is zelfbestuur. Het zorgt ervoor dat wij met z'n allen en namens ons allen zorgen voor dat wat wij in gezamenlijkheid moeten doen. Dat wij namens alle 600.000 Utrechters die gestemd hebben met 49 Statenleden mogen beslissen wat er moet gebeuren in onze provincie, is bij uitstek iets dat wij met elkaar moeten doen. Dit is een opdracht van ons allen en voor ons allen.

De VVD is de campagne ingegaan met het 'kwetsbare vaasje' van Mark Rutte. Daarover is veel gelachen, en terecht. Dit geeft wel aan dat wij de verantwoordelijkheid voelen om ons land, onze samenleving, onze provincie en alle gemeenschappen daarin door te geven aan een nieuwe generatie. Tegelijkertijd hebben wij respect voor dat wat wij al hebben. Elke dag ben ik verwonderd hoe knap het is dat iedereen in ons land weet wat hij of zij moet doen. Of je bij de nachtdienst van NS werkt, bij de receptie van een kantoor, een tram bestuurt of op andere wijze actief bent voor de samenleving, met elkaar zorgen wij er elke dag weer voor dat alles werkt.

Wat betekent de uitslag van deze verkiezing. Wat willen de kiezers ons zeggen en wat betekent dat voor de komende tijd? Ik weet het niet. Ik heb moeite om te bepalen wat het betekent dat alle mensen op de VVD hebben gestemd. Wat betekent het als je op de VVD stemt? Gaat het om het programma, het merk, het vaasje of om de mensen? Onze programma's zijn een goede basis om na te denken over wat onze kiezers vinden van onze bestuurlijke inzet. In alle eerlijkheid, als ik ga zoeken in het VVD-provinciaal programma, dan zal ik dingen vinden waarmee ik het niet eens ben. Als ik heel goed zou zoeken, dan vind ik veel dingen waar ik het heel erg mee eens ben in het programma van de heer Van Essen en misschien nog wat meer in het programma van de heer Van den Dikkenberg. Er zitten grote verschillen in de motivatie waarom mensen op een bepaalde partij stemmen. Is het signaal dat de kiezers ons proberen te geven dat zij meer of minder inspraak willen, meer of minder windmolens willen, meer of minder woningen willen en waar moeten deze dan komen? Dat vind ik moeilijk te duiden. Ik weet dat er grote winnaars zijn, namelijk het Forum voor Democratie en GroenLinks die een goed resultaat hebben behaald met hun campagne, hun merk en hun programma. Wat dat betekent voor de komende tijd durf ik niet te zeggen, want wie weet wat een stemmer op het Forum voor Democratie of GroenLinks ons precies wil vertellen? Er zijn twee duidelijke grootste partijen, namelijk GroenLinks en de VVD. Wij zijn er erg trots op dat wij hier opnieuw samen met GroenLinks het grootste winst namens onze kiezers qua stemverhoudingen in deze zaal mogen brengen.

In de campagne en de uitslag heb ik gemerkt dat er een groot verschil in stemgedrag is tussen de provinciehoofdstad, de andere grote stad Amersfoort en de 24 gemeenten die daarbuiten liggen. De VVD is de grootste partij geworden in 13 van die gemeenten. Dat stemt ons heel erg trots. In precies de helft van het aantal gemeenten in onze provincie heeft het merendeel van de kiezers gestemd voor de lijn van de VVD, die ik samenvat als gematigd en optimistisch elke dag bouwen aan een beter Utrecht met respect voor het individu. Het CDA heeft het daarnaast goed gedaan. In drie gemeenten is het CDA de grootste partij en in drie andere gemeenten is de SGP de grootste partij. Dat zegt iets. GroenLinks was eveneens in drie gemeenten de grootste partij. De ChristenUnie en het Forum voor Democratie waren

in twee gemeenten de grootste partij. Het Forum voor Democratie was de grootste partij in Nieuwegein en in onze nieuwe gemeente Vijfheerenlanden. Het is een signaal dat de gemeente die nog maar kort bij Utrecht hoort in overgrote meerderheid heeft gezegd dat zij een radicale verandering wil. Dat is moeilijk te duiden.

De VVD is de campagne ingegaan met de belofte in deze zaal aan de overige fracties en de coalitie om dit moment te gebruiken als een reset in de verhoudingen en als een nieuwe start. Wij zien dat in de samenstelling van deze Staten. Er zijn 27 nieuwe Statenleden. Een meerderheid die hier plaatsneemt is nieuw in het ambt. Het is belangrijk dat wij daarom bouwen aan het herstel van vertrouwen in relatie tussen de huidige coalitie en de overige fracties en het beginnen van het opbouwen van het vertrouwen met de nieuwe fracties Forum voor Democratie en DENK. Het allerbelangrijkste is dat wij werken aan de vertrouwensbasis met de organisatie en met onze kiezer.

Dan kom ik bij het proces waarop de heer Van Essen al een voorschotje heeft genomen. Net als de heer Van Essen constateerde, heb ik gemerkt dat er in de afgelopen jaren stevige meningsverschillen zijn geweest in deze Staten over de manier waarop wij vraagstukken moesten aanpakken. Er waren onuitgesproken en uitgesproken posities van wantrouwen en achterdocht. Er zijn fouten gemaakt. Er is verantwoordelijkheid afgelegd, opgelegd en genomen. Nog steeds zijn niet alle dossiers die onze ambtsvoorgangers tot een bevredigend einde hebben kunnen brengen van tafel. Ik vind het belangrijk om in deze fase voordat wij bouwen aan een nieuw bestuur met elkaar te inventariseren wat er onderling nog uitgesproken moet worden uit de vorige periode om met een frisse lei te kunnen starten. Mede daarom lijkt het de VVD verstandig om niet een informateur te benoemen met een duidelijke partijpolitieke signatuur. Als je recht wilt doen aan de grootste winnaar Forum voor Democratie en de twee grootste partijen VVD en GroenLinks, dan zou je met drie informateurs aan tafel moeten zitten. Dat lijkt mij echter niet werkzaam. Daarom doet de VVD het voorstel om een informateur te zoeken met een duidelijk neutrale achtergrond. Wij willen graag inventariseren wat ons bindt en pas later onderzoeken wat ons scheidt. Wij moeten naast elkaar staan en niet tegenover elkaar. Als het in die fase duidelijk is wat wij nodig hebben om inhoudelijk het gesprek met elkaar te kunnen voeren over hoe wij verder gaan met het aanpakken van de grote vraagstukken in onze provincie, lijkt het mij logisch om met de heer van Ojik of een andere partijpolitieke informateur aan de gang te gaan om te kijken hoe je met een nieuwe basis kunt zoeken naar een nieuw bestuur.

Er is een aantal dingen die de VVD belangrijk vindt in een nieuw bestuur. De VVD vindt het belangrijk dat er een bestuur komt dat recht doet aan de uitslag en de verschuivingen daarin: de keuze van de kiezer, hoe moeilijk deze ook te duiden is. Wij willen een bestuur dat onze hele provincie vertegenwoordigt en geen zwaartepunt kent in de steden. Wij willen een stabiel bestuur dat kan rekenen op een fundamenteel goede basis in deze Staten, zodat er besluiten genomen kunnen worden die recht doen aan de vertegenwoordiging in onze provincie. Wij willen een bestuur dat geen haakse bochten maakt in het beleid, maar met verstand en in goed overleg richting geeft aan de opgaven van onze samenleving. Wat dat betreft baart het mij zorgen dat twee fracties die met een radicale boodschap de campagne zijn begonnen, zo'n grote aanhang hebben weten te verwerven.

Er zijn voor de VVD vier belangrijke thema's die in de gesprekken aan de orde moeten komen in de tweede fase: hoe gaan wij met elkaar om, waar gaan wij wonen, waar gaan wij werken en hoe houden wij Utrecht bereikbaar? Hoe gaan wij om met landelijke en mondiale vraagstukken, zoals welvaart en energie? Hoe gaan wij in samenhang deze thema's voor meerdere generaties ruimte geven in onze provincie? Het houdt niet op met vier, acht of twaalf jaar. Als ik in de afgelopen periode iets heb gemerkt in mijn rondgangen door de 26 gemeenten, is het dat wij heel erg moeten kijken naar generatieoverstijgende oplossingen voor de vraagstukken die op dit moment nog niet zo evident zijn, maar wel over tien tot twintig jaar op ons pad komen.

De VVD wil met nieuwe en bestaande collega's een nieuwe start maken en zich inspannen voor een vruchtbare en respectvolle samenwerking. Samen zijn wij verantwoordelijk voor het provinciebestuur in Utrecht. Ik ben deze campagne begonnen in partijverband om aan te geven dat mijn belangrijkste motivatie in het openbaar bestuur altijd is geweest dat wij moeten behouden wat wij hebben en ontzeten

tend trots moeten zijn op dat wat wij hebben opgebouwd in de afgelopen 70 jaar met onze ouders en grootouders en alle democratische verworvenheden. Daarom zijn de volgende verkiezingen de allerbelangrijkste. Vandaag is de eerste dag van de periode over vier jaar waarin wij opnieuw naar de kiezer moeten. Wij moeten het gesprek met de kiezer in gang houden. Wij moeten hem opzoeken en in gesprek gaan over wat er belangrijk is. Wij moeten klaar zijn om over vier jaar opnieuw met de pet in de hand naar de kiezer te gaan om aan hem te vragen wat de opdracht is voor de komende periode.

De heer WEIJERS (FvD): Mijnheer de voorzitter! Hier staat een trotse vertegenwoordiger van het Forum voor Democratie. Wij hebben een hele goede campagne gevoerd gezien het resultaat. Wij hebben een bijzondere campagne gevoerd. Tienduizenden inwoners van Utrecht hebben hun stem op ons uitgebracht. Het precieze getal heb ik nog niet paraat, maar het zijn er op zijn minst 10.000 geweest. Deze mensen hebben met hun rode potlood in totaal drie volksvertegenwoordigingen geregeld: de Eerste Kamer, in de provincie en bij de waterschappen. In onze campagne hebben wij daar rekening mee gehouden.

Wij staan heel positief in dit avontuur. Wij hebben er enorm veel zin in en wij voelen ons welkom in dit huis. Gisteren heb ik met verschillende mensen gesproken en vanmorgen heb ik gesproken met mensen uit het provinciehuis zelf. Onze indruk is dat wij een welkome partij zijn in dit huis, ondanks dat onze campagne wat heftig was. Dat neemt niet weg dat er verschillen zijn, zoals deze altijd in de politiek bestaan. Wij gaan ervan uit dat wij hier goed met elkaar kunnen debatteren en dat wij goede besluiten kunnen nemen over onze mooie provincie.

Wat ons betreft is de hoofdpdracht van politici dat vertrouwen georganiseerd gaat worden. Dat is een woord dat altijd terug komt. Als je de kerntaak van een politicus zou definiëren, dan komt het daarop neer: het organiseren van vertrouwen in de samenleving en in de dingen waarover je gaat. Daarbij is het goed functioneren van de provinciale organisatie van belang, want dat is ons belangrijkste hoofdinstrument. Wij zijn geïmmiteerd om dat de komende vier jaar zo goed mogelijk te laten verlopen.

Waarop letten wij wat meer dan gemiddeld? Een goede duiding van het verkiezingsresultaat, zover dat in detail mogelijk is. Wij zitten hier met dertien politieke partijen die gemiddeld 3,75 zetel hebben. Er zijn tien partijen die vijf of minder zetels hebben. Als wij dat niet goed met elkaar organiseren, dan kan dat een labiel beeld geven. Dat moeten wij ons niet laten overkomen. Het mag niet zo zijn dat de verdere versplintering in de rest van het land bij andere volksvertegenwoordigingen resulteert in een beperkte bestuurs- en besluitvormingskracht. Daar moeten wij met z'n allen over de partijen heen goed naar kijken.

De heer Van Essen begon met een aftrap van hoe wij dat informatieproces verder ingaan. Daarin staan wij breed trechtervormig. De informateur die GroenLinks voorstelt Bram van Ojik ken ik van 35 jaar geleden. Ooit was ik student aan de hogeschool in Breda en wij moesten een scriptie schrijven over het basisinkomen. Iemand had een stuk geschreven over het basisinkomen en hij hoorde bij de PPR (Politieke Partij Radicalen). De PPR had een wetenschappelijk bureau ergens langs de grachten in Amsterdam. De penvoerder van dat rapport was Bram van Ojik. Wij zijn daar naartoe geweest. Het is grappig dat de naam van Bram van Ojik 35 jaar later wordt genoemd om hier eventueel het informatieproces alleen of mede te gaan leiden. Ik heb gisteren contact gehad met de heer Baudet om te vertellen dat Bram van Ojik in de provincie Utrecht geopperd wordt. Daarop wordt goed gereageerd. Bram van Ojik wordt bij ons gezien als een technisch goed politicus. Daarom hebben wij beslist geen bezwaar tegen Bram van Ojik.

In de informatieronde moet een aantal dingen aan bod komen. In beginsel kan de huidige coalitie in Utrecht door. De informateur moet bij alle dertien partijen langsgaan om te kijken of dat wenselijk is. Misschien moet de informateur kijken of de coalitie een minimale grootte moet hebben. De informateur moet kijken of hij met een groot plan moet werken of het functioneren van het bestuur de komende vier jaar 'leaner' en 'meaner' zou mogen. Je weet nooit wat er over twee of drie jaar aan de orde is. Als wij dan zeggen dat het niet in het verkiezingsprogramma stond of dat het coalitieakkoord daarin niet voorziet, dan moeten wij daarvoor een intelligente flexibiliteit inbouwen. Het is denkbaar dat er een stukje politieke innovatie ontstaat. Wij hebben de klassieke meerderheidscoalitie. Als het allemaal

niet lukt, dan kan er een minderheidscoalitie komen. Een zakencoalitie zie ik niet gebeuren in de provincie en een gedoogcoalitie is nog denkbaar. De informateur moet dat soort varianten in de vraagstelling meenemen.

Dan heb ik nog een aantal inhoudelijke opmerkingen. Een punt van aandacht is dat de groene fans vooral in Utrecht en Amersfoort zitten, maar dat de uitvoering van het groene beleid vooral daarbuiten plaatsvindt. Daarmee moeten wij rekening houden in de keuzes die gemaakt worden. Er moet een goede balans zijn tussen de grote steden en de onderlanden. Voor onze fractie is het specifiek van belang dat de provincie een taak heeft in de doorwerking van het nationale beleid, zoals het klimaatakkoord, de immigratieparagraaf en het koopkrachtbeleid. In alle provincie letten wij op de doorwerking hiervan.

Utrecht is geen eiland. Er zitten elf provincies omheen. Dat geldt zowel voor de stad als voor de provincie. Wij moeten kijken wat er om ons heen gebeurt. Je ziet in bestuurslagen vaak dat het buiten de bestuurlijke territoriale grenzen wat mistig wordt. Daar zijn wij niet van. Je moet om je heen kijken. De spreiding van de economie in Nederland gaat niet alleen om de spreiding binnen de provincie Utrecht, maar daarin moeten wij de rest van het land meenemen. Dat zal bij ons altijd een rol spelen.

In onze politieke keuzes in de provincie letten wij op drie dingen. Wij hebben te maken met 1.300.000 inwoners met veel stemmen en veel verschillende mensen. Deze mensen hebben er allemaal belang bij dat wij een mooie provincie zijn en dat wij de esthetische kant van de provincie goed in de gaten houden. De provincie en onze beslissingen moeten bijdragen aan de welvaart van de mensen in Utrecht. Wij moeten hen niet door allerlei maatregelen hogere belastingen of hogere schulden in jagen. De inwoners van Utrecht moeten een bestaan kunnen opbouwen en in comfort kunnen leven. Alle bijdragen die wij kunnen leveren om grotere of kleinere irritaties in het dagelijks leven te verminderen, daar kunt u altijd op de steun van het Forum voor Democratie rekenen.

Wij onderscheiden sterk het verschil tussen de natuur, het milieu en het klimaat. Deze onderwerpen hebben raakvlakken, maar de mate waarin de provincie daarop invloed kan uitoefenen is gevarieerd. Dat is een reden om daarover te discussiëren.

Dan zijn er nog twee dingen van belang voor het Forum voor Democratie. Wij hechten zeer aan een gemotiveerd provinciaal apparaat: PS, GS en de uitvoeringsorganisatie. Overal in Nederland, dus ook in Utrecht, moet men een bestaan kunnen opbouwen. Het idee dat er alleen een toekomst is voor jongere mensen in de vier grote steden en een beetje daar omheen, dat is niet goed. De economie moet verspreid worden. Er moet een vitaal platteland zijn. Het platteland moet mooi zijn en heeft een recreatieve functie voor de mensen die in de steden wonen. Het spreiden van de economie is een belangrijk punt voor het Forum voor Democratie.

Wij zien uit naar een vruchtbare en prettige samenwerking in dit huis. Wij voelen ons welkom in dit huis. Het Forum voor Democratie gaat zijn stinkende best doen om het met u allemaal goed, mooi en aardig voor de inwoners van Utrecht te maken.

De heer BOSWIJK (CDA): Mijnheer de voorzitter! Wij sluiten een periode af waar ik mijn collega-lijsttrekkers vaker zag dan het thuisfront. Ergens is het fijn dat wij dit weekend een klein beetje vrij hebben. Allereerst onze felicitaties naar de winnaars: ChristenUnie, DENK en in het bijzonder het Forum voor Democratie en GroenLinks. Het is een prestatie van jewelste. Tegelijkertijd doe ik de felicitaties aan ons allemaal. Sommige partijen zijn gehalveerd, maar nog steeds zijn er duizenden mensen die de afgelopen week het vertrouwen in ons allen hebben gegeven. Het is aan ons de taak om de komende periode dit vertrouwen om te zetten in concrete taken.

Wat het CDA betreft moet er worden gekeken naar een zo breed mogelijke coalitie om de verbinding te zoeken in deze gepolariseerde wereld en in een week waarin wij zien hoe kwetsbaar onze vrijheid is. De verschillen zijn duidelijk gevonden, maar de uitdaging zit in de verbinding. Daarom vindt het CDA dat alle partijen de mogelijkheid moeten hebben om mee te doen. De opgaven zijn zo groot en

de tijd is zo kort dat wij de samenwerking direct moeten zoeken. Hoe pakken wij de woningnood en de vergrijzing van onze dorpen aan? Hoe houden wij het buitengebied leefbaar? Hoe zorgen wij dat er nog gewoond kan worden in de stad met de klimaatveranderingen die daar al merkbaar zijn? Hoe organiseren wij de energietransitie, zodat deze nog haalbaar en betaalbaar is? Hoe houden wij het buitengebied mooi voor de recreant en werkbaar voor de boer?

Wij zien de aankomende periode met vertrouwen tegemoet. In de afgelopen jaren heeft het CDA zich constructief neergezet. Wij zijn bereid om stappen te zetten naar elkaar en de verbinding te maken. Uiteindelijk zullen wij dat allemaal moeten doen. Recent zijn er voorstellen ingediend door het CDA samen met GroenLinks op het gebied van de energietransitie, waarbij wij de grote verschillen prima kunnen overbruggen. Om dat te doen is veel gesprek nodig. Daarom zijn wij een voorstander van het initiatief dat GroenLinks heeft genomen. De heer Van Ojik vinden wij een prima persoon die de eerste gesprekken kan voeren. Wij zien dit proces met vertrouwen tegemoet. Wij wensen u allen veel vertrouwen en nuchter verstand toe, want uiteindelijk moeten wij het samen doen.

De heer DE DROOG (D66): Mijnheer de voorzitter! Allereerst spreken wij onze dank uit aan alle mensen die zich hebben ingezet voor de verkiezingen voor de Provinciale Staten en voor de waterschappen. Wij denken aan de inwoners, de stembureaus, de mensen die zijn gaan tellen, de ambtenaren, de griffie en alle andere vrijwilligers. Na een intensieve campagne met veel debatten kwam de campagne afgelopen maandag vroegtijdig tot stilstand. De gebeurtenis in Utrecht kwam bij ons allen aan. Vanavond zal hierbij stilgestaan worden tijdens de stille tocht.

De verkiezingen hadden een hoge opkomst. Democraten vinden dat uiteraard mooi, want het geeft de gekozenen een stevig mandaat. Het is een uitslag die tot verandering kan leiden in deze Staten. Ik feliciteer de grootste partij GroenLinks en ik feliciteer de ChristenUnie met hun groei. Daarnaast heet ik het Forum voor Democratie en DENK van harte welkom in deze Staten. Ik zag Roy Luca zojuist binnenkomen. Roy, het is jammer dat jij niet in de Staten zit. Waar winst is, is verlies. Veel partijen hebben verloren. D66 kreeg een tik die wij zullen verwerken. Dat neemt niet weg dat wij met trots en bravoure de vele mensen die op ons hebben gestemd gaan vertegenwoordigen in deze Staten. Aan de flanken zien wij een concentratie van stemmen bij het Forum voor Democratie. Wij zijn reuze benieuwd wat deze nieuw partij ons zal brengen voor de provinciale politiek.

In deze Staten blijven de progressieve partijen licht in de meerderheid. D66 ziet mogelijkheden om samen te werken aan het onomkeerbare maatschappelijke vraagstuk van het klimaat. De lucht, het water en de bodem moeten schoner. Er moet klimaatbewuster worden gebouwd. Wij moeten af van fossiele brandstoffen. Dat moet uiteraard in een aanvaardbaar tempo gebeuren en het moet betaalbaar zijn voor iedereen. D66 wil zorg dragen voor betaalbare woningen, een vitale circulaire economie en gezonde en slimme mobiliteit uiteraard gestoeld, op een liberale leest met keuzevrijheid en kansengelijkheid en bovenal door het betrekken van de inwoners bij onze provinciale politiek.

De politiek is verder versplinterd in deze Staten. Wij zijn van elf naar dertien partijen gegaan. D66 spreekt de grondige wens uit om met elkaar tot afspraken te komen hoe wij de debatten constructief kunnen houden. Daarom doen wij een oproep aan alle partijen om elkaar te vinden in goede onderlinge verhoudingen en respectabele omgangsvormen in de Staten en tussen de Staten en het college. Hoe gaan wij verder? Gelet op de uitslag ligt het voor D66 voor de hand dat de grootste partij het initiatief neemt voor de verkenning van informatie. GroenLinks is de grootste partij en heeft gisteren en vanmorgen een eerste aanzet gedaan door een voorstel te doen voor een informateur en het informatieproces. D66 steunt die ingezette lijn om ons breed te informeren. Verder willen wij de nieuwkomers graag leren kennen. Hoewel wij liever hadden gezien dat wij hen bij alle debatten al hadden kunnen leren kennen.

In de afgelopen periode stonden de oppositie en de coalitie steeds vaker tegenover elkaar. Voor de verkiezingen hebben de Staten al een eerste begin gemaakt met de evaluatie daarvan. D66 vindt het belangrijk om op die weg door te gaan. Met het oog op de nieuwe partijen en de vele nieuwe gezichten die deze Staten zullen tellen, houden wij een pleidooi om naar elkaar te luisteren en te zien waar wij

tot overeenstemming kunnen komen. Wij reiken de hand om de verbinding te blijven maken, zoals u overigens van D66 gewend bent: met hoofd, hart en handen voor de toekomst.

De heer VAN MUILEKOM (PvdA): Mijnheer de voorzitter! Hoe lastig is het om de provincie goed in beeld te brengen? Hoe lastig is het om goed in beeld te brengen waar de provincie van is en daarop afgerekend te worden? Dat is een van mijn diepste reflecties als ik naar deze verkiezingen kijk. Als wij kijken naar de verschrikkelijke schietpartij van afgelopen maandag en alle gevolgen die dit heeft, dan ontstaat het gevoel dat deze verkiezingen landelijke verkiezingen zijn geweest. De landelijke verkiezingen hebben betekend dat er winnaars zijn. Ik begin met het feliciteren van GroenLinks, zij heeft een fantastisch resultaat geboekt. Ik feliciteer de ChristenUnie en het Forum voor Democratie en DENK. Jullie zijn zeer welkom. Ik ben benieuwd wat uw inbreng gaat worden. Tegelijkertijd is het erg zuur voor de partijen die zich de afgelopen jaren keihard hebben ingezet voor deze provincie, de mensen in Utrecht en dingen aan de kaak hebben gesteld in hun controlerende rol. Daarmee bedoel ik met name de mensen van de PVV, SP en SGP. Deze partijen zijn gehalveerd. Dat geeft een ongemakkelijk gevoel.

Als wij kijken waarmee wij verder moeten in de provincie gezien de uitslag, dan hebben wij een signaal ontvangen dat wij ons breed moeten oriënteren op wat er in de samenleving speelt en op wat er bij de inwoners, de gemeenten, het bedrijfsleven en de organisaties speelt. Vanuit de debatten die wij gevoerd hebben bij de verschillende organisaties hebben wij boodschappen meegekregen. In dit formatieproces, informatieproces en hoe wij dit verder gaan uitwerken moeten wij al die boodschappen ter harte nemen. Wij moeten deze mensen laten zien dat de provincie zaken oppakt in de samenleving en dat de provincie dit niet alleen kan. Alle organisaties en partijen hebben wij hiervoor hard nodig.

Een ander belangrijk punt is dat de provincie moet uitstralen dat wij elkaar controleren en dat wij er met elkaar voor zorgen dat het de Utrechters beter gaat, dat Utrecht nog beter op de kaart komt te staan en dat het prettig wonen en vertoeven is in deze provincie. Ik hoop dat er een sfeer komt in de Staten waarin wij de komende vier jaar de ruimte hebben om voorstellen van elkaar aan te horen en te steunen als een partij hier achter staat. Er moet ruimte zijn voor goede meerderheden in plaats van dat de coalitie en de oppositie elkaars voorstellen niet willen steunen.

De PvdA wil zich in het komende proces actief en positief opstellen. De PvdA hoopt dat er ambitie, daadkracht en een goed bestuur komt. Dit zijn speerpunten die in ons verkiezingsprogramma staan. Voor de PvdA is het belangrijk dat er een akkoord komt dat uitstraalt dat Utrecht er voor iedereen is, ongeacht de dikte van je beurs, de positie waarin je zit of het land waar je vandaan komt: Utrecht moet er voor iedereen zijn. Met de zetels die wij hebben is onze ambitie dat er een groen, sociaal en toekomstgericht akkoord komt. De PvdA kan zich er goed in vinden dat Bram van Ojik de eerste stap van het informatietraject voor zijn rekening neemt. Wij zien dat dit een eerste verkenning is waarbij een procesbegeleiding nodig is om ons de eerste inzichten te geven hoe wij verder gaan. Hoe wij daarna verder gaan willen wij te zijner tijd verder over spreken.

De heer SCHADDELEE (ChristenUnie): Mijnheer de voorzitter! Woensdagmiddag was ik op de plek waar maandag de tram stilstond. Een tram vol Utrechters. Een alledaagse doorsnee van bijzondere en unieke mensen; mensen die totaal onverwachts en willekeurig zijn overrompeld door terreur en geweld. Het raakte mij hoeveel mensen daar op woensdagmiddag waren. Er was een bloemenzee ontstaan. Er waren ouders met kinderen, oude mensen en er kwam een motorclub met een bos bloemen. Veel mensen waren ontroerd op deze plek. De agenten die er stonden werden bedankt. Op zo'n moment en op zo'n plek besef je dat het goed is dat politici soms even stil zijn. Daarom was het goed dat wij deze week een paar dagen stil zijn geweest en de campagne stil hebben gelegd. Op zo'n moment realiseer je hoe belangrijk het is dat politici er niet op gericht zijn om mensen en de samenleving uit elkaar te drijven, maar gericht zijn op samenbinden.

De hoge opkomst van de verkiezingen ziet de ChristenUnie in het licht van de gebeurtenissen eerder deze week. De kiezers toonden daarmee hun betrokkenheid. De betrokkenheid bij hun stad, de provincie, de politiek en het bestuur. Tegelijk sprak de kiezer bepaald niet eenduidig. De komende jaren zit-

ten wij met een bont gezelschap in deze Staten, zo bont als de samenleving zelf is. Daar zijn wij blij mee, want daardoor kunnen wij het gesprek met elkaar aangaan. Samen zullen wij eruit moeten komen en samen komen wij eruit. Dat is de kracht van onze Nederlandse polderdemocratie.

De ChristenUnie ziet ernaar uit om zo breed mogelijk samen te werken, binnen de Staten zoveel mogelijk onze veelkleurigheid te laten spreken, iedereen recht te doen in de eigen opvattingen en inbreng. Daarom zijn wij erg nieuwsgierig naar ieders ideeën voor de komende jaren. Een welgemeende felicitatie aan iedereen die een zetel heeft gewonnen; dat zijn wij tenslotte allemaal. Alle partijen beginnen de verkiezingen met nul zetels en een paar dagen later heb je er zeven. Soms voelt het gelukkiger als je meer zetels haalt dan vier jaar geleden en het is heel zuur als je minder zetels haalt dan vier jaar geleden. Ik noem U26. U26 heeft geen zetel gehaald. Zij heeft geen plek in deze zaal veroverd, maar wel een plek in onze hoofden. Wij gaan beter op onze gemeenten letten de komende jaren dankzij de campagne van U26.

Deze campagne ging over dromers, drammers en doeners. Dromers met mooie vergezichten. Drammers die gedreven worden door dringende idealen. Doeners die klaar zijn met dromen en drammen en snel aan de slag willen. Het maakt niet uit waaraan en waarmee, als er maar iets wordt gedaan. Ik houd van dromers, drammers en doeners en wij hebben hen allemaal nodig. Wat dit land echter vooral nodig heeft zijn dienaars: bestuurders die het dienen centraal zetten. Bestuurders die beseffen dat het niet gaat om dromen en urgente idealen die gisteren verwezenlijkt moeten worden. Bestuurders die niet lukraak dingen gaan doen zonder oog voor wat mensen drijft. Dienen is een werkwoord dat niet gericht is op jezelf, maar gericht is op de ander en op de samenleving. Dienen gaat niet over het individu, maar over het collectief.

Wij zijn een christelijke partij en een fractievergadering beginnen wij altijd met een stukje uit de Bijbel. Vier jaar geleden begon ik de nieuwe periode met een stukje over dienen en dienstbaarheid. Daarover staat veel in de Bijbel en ik had verwacht daar wel een jaar zoet mee te zijn. Dit werden echter vier jaren, want er staat ongelooflijk veel over het thema dienen in de Bijbel. Dat gaat altijd over relaties en naastenliefde. Het zijn vaak teksten die ons een kritische spiegel voorhouden, want het is niet altijd makkelijk om dat in de praktijk te brengen. Het mooiste beeld dat ik uit die jaren heb overgehouden, is dat van een herder. Een herder loopt soms voorop om de richting aan te geven en wanneer het spannend wordt. Een herder houdt overzicht en houdt de boel een beetje bij elkaar en een herder loopt soms achter de kudde aan om de boel op te jagen. Een herder is altijd bereid om alles te geven voor de kudde. Dat is wat ons provinciale bestuur wel kan gebruiken de komende jaren: een dienende politiek. Dat is wat de ChristenUnie graag bijdraagt. Het is mooi om een coalitie te vormen met dromers, doeners, drammers en dienaars.

De verkiezingen gaan niet alleen over de toekomst, de idealen en de nieuwe plannen. De verkiezingen gaan over het afleggen van verantwoording en terugblikken. Dan springt de bestuurlijke crisis in het oog die wij de afgelopen periode hebben gehad rond de Dolderseweg, de Uithoflijn en de jaarrekening 2017. Dit is een bestuurlijke crisis die nog niet afgesloten is zolang de goedgekeurde jaarrekening 2017 er nog niet is. Wij hebben ons daarover vaak uitgesproken in dit huis. De ChristenUnie was daarin scherp en kritisch. Ik praat niet graag met meel in de mond, maar ik geloof oprecht dat een goed bestuur ermee gediend is als wij eerlijk en kritisch zijn. De burgers verdienen het dat wij ons stinkende best doen. Ik heb een hele grote passie voor het middenbestuur en ik houd van de prachtige provincie Utrecht. Als er dingen misgaan met onze provincie, dan raakt mij dat, dan ben ik gedreven en neem ik geen blad voor de mond. Die gedrevenheid is er altijd op gericht om ons provinciebestuur beter te maken. Ik weet zeker dat wij die gedrevenheid met elkaar delen zoals wij hier zitten met nieuw gekozen Statenleden, college en ambtenaren.

Vanuit die gedrevenheid hebben wij stevige debatten gevoerd, zijn wij met elkaar in aanvaring gekomen en hebben wij elkaar soms echt pijn gedaan. Als ik voor mijzelf spreek, dan ben ik daarin soms te ver gegaan. Ik heb woorden in de mond genomen die niet zorgvuldig of fijnzinnig waren. Mensen hebben mij daarop aangesproken. Dat is fijn, want dat geeft de gelegenheid om dingen uit te leggen, uit te spreken en waar nodig excuses te maken. Dat is hoe ik graag werk. Laten wij open en eerlijk

zijn, zodat wij weten wat wij aan elkaar hebben. De beste, de mooiste en de meest dierbare relaties zijn die relaties waarin het soms schuurt en het soms een beetje pijn doet. Uiteindelijk geeft een crisis een diepgang die niet op een andere manier bereikt kan worden. Ik hoop dat wij over een poosje op die manier terug kunnen kijken op deze pijnlijke episode.

De verkiezingen zijn een reset. Een moment waarop een bestuur overnieuw kan beginnen, een streep kan zetten en verantwoordelijkheid kan nemen voor dat wat fout ging om zonder last van het verleden het opnieuw te proberen. De grootste interne opgave zal zijn dat het bestuur en de organisatie weer in het reine komen met elkaar. Ik hoop dat wij dat niet alleen zien als een soort abstracte statenbrede opgave, maar dat wij daarnaar gaan handelen de komende tijd. Wij kunnen het oneens zijn over allerlei zaken en ik zie uit naar eindeloze debatten over allerlei onderwerpen, maar over de noodzaak van een goed bestuur kan geen meningsverschil bestaan. Als wij ergens de schouders samen onderzetten, dan is dat onder een goed en integer functionerend bestuur dat zowel juridisch als financieel in control is. Ik sluit niet uit dat dit een investering zal betekenen in de opbouw van onze organisatie en in de onderlinge verhoudingen en relaties. Het lijkt mij heel waardevol om daarop in te zetten en zo breed mogelijk over door te praten in de komende informatieronden.

Er zijn de komende jaren veel meer uitdagingen voor de provincie. Laat ik er een paar aanstippen, zonder daarin helemaal compleet te zijn. Het vraagstuk rond woningbouw en volkshuisvesting. Hoeveel ruimte staan wij toe en hoe gaan wij om met de rode en de groene contouren? De afgelopen jaren was de provincie heel streng en de ChristenUnie stond daar achter, maar moeten wij deze strakke lijn niet een beetje laten vieren? Om de groei en de leefbaarheid in steden en dorpen niet onmogelijk te maken wil de ChristenUnie de rode contouren soms best verschuiven. Bij woningbouw moet er aandacht zijn voor goede bereikbaarheid en de kwaliteit van het landschap. Rondom mobiliteit bepleiten wij grote verschuivingen. Wij hebben vele miljoenen euro's klaarliggen voor automobilititeit, terwijl wij het openbaar vervoer financieel afknellen en is onze fietsinfrastructuur soms de sluitpost in het mobiliteitsprogramma. Dat moet anders. Rond natuur en groen staan wij voor grote keuzes. Hoe gaan wij om met onze voorzieningen? De ChristenUnie wil meer inzetten op biodiversiteit en meer geld voor handhaving en natuurbeheer.

Hoe zit het met de discussie over kerntaken? Veel partijen hebben zich in de campagne uitgesproken over een meer inclusieve samenleving. De grootste winnaar Forum voor Democratie noemde koopkrachtbehoud zelfs als een provinciaal speerpunt. Dat zijn een beetje de rafelranden van ons provinciaal beleid geweest de afgelopen jaren. De ChristenUnie wil daarin graag kiezen voor beleid dat burgers financieel meer ruimte geeft. Zo kunnen wij de energietransitie tegelijkertijd benutten om meer koopkracht te geven aan burgers. Dat hangt samen met het begrip 'brede welvaart' en het oog hebben voor het welzijn van de burgers.

Er is een ruime meerderheid ontstaan in Provinciale Staten om ruim in te zetten op de duurzame energietransitie; op een groener beleid. De spannende vraag is of wij die meerderheid eindelijk gaan verzilveren in provinciaal beleid dat vooroploopt in plaats van dat wij soms een beetje de zwakke schakel van Europa zijn. De transitie van de landbouw vraagt de komende jaren om veel inzet. De ChristenUnie wil de verbinding tussen de stad en het platteland en tussen de boer en de burger versterken. Wij hebben daarover zelfs een manifest gelanceerd in de campagne: meer regionaal voedsel, aanhaken bij de Green Deal Voedselbossen, het bevorderen van kringlooplandbouw en de aanpak van bodemdaling. Dit zijn allemaal concrete punten uit het manifest dat de ChristenUnie graag inzet.

De ChristenUnie vraagt extra aandacht voor de Utrechtse regio's. Cultureel erfgoed, kerken, musea, bibliotheken en regionale omroepen zijn hele belangrijke dragers van de Utrechtse regio's. Vooral de omroepen zijn een beetje een blinde vlek geweest in ons provinciaal beleid. Wij willen daarop meer inzetten.

In de internationale samenwerking zijn mensenrechten een belangrijk punt voor ons. De provincie doet veel zaken met een Chinese provincie en de ChristenUnie wil dat er bij dergelijke contacten en handelsmissies altijd aandacht is voor mensenrechten.

Dit zijn de idealen van de ChristenUnie. Zo heeft iedere partij haar eigen idealen. Wat ons betreft staan bij het opstellen van een akkoord allereerst die idealen voorop. Het gaat ons om de inhoud. Daarin moeten partijen elkaar vinden. Daarna volgen de sommetjes vanzelf. Ik hoop dat in de komende formatie de inhoud voorop staat. Laten wij die gesprekken met respect en wijsheid voeren. Laten wij aan de slag gaan. Wat ons betreft krijgt het voorstel van GroenLinks om de heer Van Ojik aan te stellen als informateur alle steun.

Mevrouw BROERE (PVV): Mijnheer de voorzitter! De fractievoorzitter van de PVV is helaas ziek. Ik heb niks voorbereid, dus ik doe het uit de losse pols.

Wat mij deze week is opgevallen, is dat dit geen provinciale verkiezingen waren: dit waren landelijke verkiezingen. Wij zijn een van de partijen die gehalveerd is. Dat is zuur en dat doet pijn, zeker gezien het harde werk dat onze fractievoorzitter heeft gedaan. Hij heeft de afgelopen periode ongelooflijk hard gewerkt en veel dossiers aan de kaak gesteld. Daarin kregen wij tot op een bepaald moment niet het vertrouwen van de andere partijen. Er was veel wantrouwen. Ik hoop dat in de volgende periode naar onze fractievoorzitter geluisterd wordt en dat wij niet altijd het idee krijgen van 'daar heb je ze weer'. Dat is heel erg vervelend. Ik hoop dat dat gaat veranderen, want dat vertrouwen hebben wij nodig.

Wij blijven ons inzetten voor de klimaathysterie. Daarop willen wij flink de aandacht vestigen. Als voorbeeld noem ik dat mensen in Noordrijn-Westfalen subsidie krijgen om aan het gas te gaan, terwijl wij van het gas af moeten. Dat betekent dat er ongelooflijk veel flauwekul rondom de klimaathysterie is.

Mijn fractievoorzitter heeft al met diverse mensen over de coalitie gesproken. Daarover zal ik mij niet verder uitlaten. Ik spreek de felicitaties uit voor het Forum voor Democratie. Ik ken het gevoel van acht jaar geleden toen wij met vijf zetels binnenkwamen. Ik hoop niet dat het u zo vergaat als het ons vergaat, want wij hebben nog maar twee zetels over. Wij blijven heel alert en sterk. DENK, gefeliciteerd met het behalen van een zetel.

Mevrouw KELLER (PvdD): Mijnheer de voorzitter! De PvdD staat stil bij de slachtoffers van afgelopen maandag. Wij staan niet alleen stil bij de slachtoffers, maar ook bij hun dierbaren, getuigen van de schietpartij en de hulpverleners. Wij denken aan allen. Vanaf deze plek wensen wij alle betrokkenen heel veel sterkte de komende tijd.

Graag voeg ik een persoonlijke noot toe aan het verhaal: tijdens de campagneperiode is mijn moeder overleden. Voor mij stond de campagne even stil. Ik wil graag even van de gelegenheid gebruik maken om iedereen, kandidaten, griffie, medewerkers, commissaris, te bedanken voor de steun die ik ondervonden heb na het overlijden.

Ik feliciteer de winnaars van deze verkiezingen en heet de nieuwkomers welkom.

De PvdD is een van de partijen die nog nooit verloren hebben. Er hebben 7.000 kiezers meer gestemd op ons in vergelijking met 2015. Helaas heeft dit niet geresulteerd in een extra zetel. Voor mijn fractie is het wel een signaal dat wij op de goede weg zitten en dat het vasthouden aan idealen door steeds meer kiezers belangrijk wordt gevonden. Wij groeien structureel door, in de schaduw van de vaak tijdelijke grotere successen van anderen. De PvdD is het groene anker van de politiek en in die zin zijn wij een vaste waarde buiten de traditionele machtsblokken. De PvdD is niet meer weg te denken en is steeds vaker de doorslaggevende stem. Wij zien als belangrijkste opgaven voor de komende periode het herstel van de biodiversiteit en het tegengaan van de klimaatverandering. De belangrijkste oplossingsrichting daarvoor is een einde aan de intensieve veehouderij.

De PvdD Utrecht loopt niet weg voor de verantwoordelijkheid, maar heeft wel beloften gedaan en daar is campagne op gevoerd. Onzes inziens roept een groot deel van de kiezers in Utrecht op om een donkergroene coalitie te onderzoeken. Het ziet er naar uit dat de tijd van de grote traditionele partijen voorbij is en dat er in de provincie Utrecht twee opties zijn: conservatief of groen/progressief. Onze voorkeur gaat uit naar de laatste optie. De PvdD stelt dan ook voor dat de grootste partij, GroenLinks, het voortouw neemt in het onderzoeken van een groen/progressieve coalitie.

Mevrouw POPPE (SP): Mijnheer de voorzitter! De SP feliciteert de winnaars, de nieuwkomers en de PvdD en de ChristenUnie. Die groei is wat minder groot, maar gaat gestaag door en is daardoor niet minder belangrijk. Ons advies is dat de partijen die het voortouw nemen partners zoeken die dichtbij hen staan. Er moet gezocht worden naar een opener bestuurscultuur waarin eventueel wisselende meerderheden mogelijk kunnen zijn. Op die manier kunnen wij aan een hernieuwd vertrouwen werken, want dat vertrouwen heeft de afgelopen tijd flinke deuken opgelopen. Daaraan waren wij zelf ook debet.

De SP heeft een redelijk kleine wens die in de formatie meegenomen zou kunnen, namelijk dat de portefeuilles financiën en mobiliteit niet meer bij een gedeputeerde gelegd worden. Verder kunnen wij van harte instemmen met de heer Van Ojik.

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de voorzitter! 50Plus begint door stil te staan bij het drama van afgelopen maandag. Het op willekeur lijkende had het overal kunnen gebeuren. Wij waren vlakbij, want wij waren bij het Jaarbeursplein bij de manifestatie van de FNV en CNV voor de pensioenen. Daarvoor maakt 50Plus in de Tweede Kamer een vuist om te proberen om het anders te laten gaan dan de plannen die er liggen. 50Plus staat stil bij de nabestaanden van de schietpartij. Eigenlijk moeten wij er altijd bij stilstaan dat zoiets kan gebeuren en dat het nooit meer mag gebeuren.

50Plus is een partij met nauwelijks afdelingen in gemeenten. In de provincie Utrecht doen wij nog nergens mee in de gemeenteraad. Dat houdt in dat ik samen met commissielid Hedwig de hele provincie heb doorkruist om overal posters te plakken, flyers uit te delen en te brengen bij zorgcentra, bejaardentehuizen enzovoorts. Wij zien dit als een groot werkbezoek. Wij zijn gegaan naar Vijfheerenlanden, omdat wij willen zien hoe het daar is. Je komt daar niet iedere dag en zeker niet met de bus. Anders kun je er wel met de bus komen, maar dan kom je niet terug. Wij zijn bewust langs allerlei plaatsen gegaan waarover wij de afgelopen jaren gesproken hebben, zoals de westelijke ontsluiting bij Amersfoort en de brug bij Rhenen. Dit hebben wij allemaal bekeken. Daarnaast zijn wij bijna bij alle debatten geweest. Onderweg daar naartoe hebben wij een ommetje gemaakt om te zien wat er nog gedaan kan worden. Hierdoor zijn wij behoorlijk goed op de hoogte.

Dan het resultaat van de verkiezingen. Net zoals de PvdD kunnen wij zeggen dat wij nog nooit verloren hebben. De eerste zetel was een restzetel, de tweede keer dat wij meededen voor de Provinciale Staten hadden wij een ruime zetel en inmiddels hebben wij bij de derde verkiezingen bijna twee zetels gehaald. Helaas hebben wij de tweede zetel net niet gekregen, maar er hebben wel bijna 4.000 mensen meer gestemd op 50Plus dan toen wij begonnen. Dat is winst. Wij gaan gestaag door. De volgende keer doen wij weer mee en gaan wij voor de verdubbeling van het aantal zetels.

In de afgelopen periode heeft 50Plus de samenwerking als zeer waardevol ervaren met alle partijen. De ene keer kwam er een partij naar mij toe met de vraag hoe zij ervoor konden zorgen dat mijn motie vreemd aan de orde van de dag toch aangenomen zou worden. Dat kwam dan van een partij waarvan ik het niet verwacht had. Hoe de coalitie ook gaat worden, het kan zo zijn dat 50Plus het verschil kan maken. Heel vaak is de stemverdeling 24 stemmen tegen 25 stemmen of net andersom. Dan zit ik al te strepen of ik dit wel of niet wil. Ik schat niet in dat 50Plus in de coalitie komt, maar houd rekening met 50Plus. Wij kunnen beslissend zijn. Wij waren dat af en toe en dit kan ook zo zijn in de toekomst.

Bedankt voor alle fijne samenwerking. Dank aan de griffie die altijd voor ons klaarstond en de ICT die er altijd voor zorgde dat het weer werkte.

Mijn felicitaties voor iedereen die gewonnen heeft en welkom aan de nieuwe partijen DENK en Forum voor Democratie. Wij hebben nog niet echt kennis kunnen maken tijdens de debatten, want wij hebben hen nog nooit gezien. Wij vroegen ons iedere keer af waar jullie waren en wie jullie zijn. Inmiddels zijn jullie er. Welkom. Wij hopen op een hele fijne samenwerking in de komende periode.

Bij de debatten was het zo dat de grotere partijen soms twee rondjes mochten inspreken en de kleine partijen helemaal niet of maar een keer. Voor de vergaderingen hebben wij spreektijden en de grote

partijen krijgen veel meer spreektijd dan de kleine partijen. 50Plus is soms beslissend en wij zijn er voor alle inwoners van de provincie Utrecht. Wij zouden het fijn vinden dat er naar gekeken wordt dat het gat kleiner wordt tussen de grote partijen die 20 minuten spreektijd krijgen en de kleine partijen die soms maar 8 of 5 minuten spreektijd krijgen.

50Plus zou het op prijs stellen dat er meer gezamenlijk overleg komt tussen de coalitiepartijen en de oppositiepartijen. Ik vind het een heel slecht systeem. Eigenlijk zou er geen oppositie en coalitie moeten zijn. Wij zijn de Staten; een palet dat is samengesteld voor alle inwoners van de provincie Utrecht. 50Plus pleit ervoor dat er meer samenwerking komt, meer overleg en dat wij input ophalen bij alle fracties. Als er een groot dossier is dat iedereen aangaat, dan moeten wij in een informele vergadering bespreken hoe wij dit oplossen. Dat moet niet in een langdradig debat, maar met elkaar.

Noem het geen coalitieakkoord, maar noem het een werkprogramma. U weet dat ik tevens in de gemeenteraad zit. Dit jaar hebben wij het voor het eerst een werkprogramma genoemd. Een werkprogramma kun je halverwege de periode of eerder evalueren en bijstellen. De tijd gaat zo snel. Je hebt iets bedacht en een maand of een jaar later is het totaal anders door de regelgeving, de wetten of het klimaat. Wie had gedacht dat het de afgelopen zomer zo gigantisch droog zou zijn, met verstrekkingen gevolgen voor alles en iedereen. Dan zou je de plannen moeten kunnen bijstellen. Dat zou 50Plus zeer op prijs stellen.

Er moet meer participatie komen voor de inwoners. Als zij met goede ideeën komen, bedenk dan niet dat het niet doorgaat omdat het niet in het coalitieprogramma staat. Luister naar de inwoners en laat hen meer meedenken dan door alleen te komen inspreken. Het is een aantal keren gebeurd dat er niet is geluisterd naar de sprekers. Dat verdienen onze kiezers niet.

De heer VAN DEN DIKKENBERG (SGP): Mijnheer de voorzitter! Afgelopen maandag is Utrecht opgeschrokken door een drama. Wij leven mee en gedenken hen in gebeden met de slachtoffers en de nabestaanden van de dodelijke slachtoffers. Wij hebben een compliment voor de veiligheidsdiensten. Ik was bij de A12 aanwezig en in dit huis denk je weleens dat de wereld stopt na Utrecht, maar als je zag met wat voor snelheid er gereageerd werd vanuit het hele land via de verschillende snelwegen en hoe vakbekwaam en kundig de diensten hebben opgetreden heb ik daarvoor alle respect en waardering om in deze situatie zo paraat te zijn en zo snel en adequaat te handelen. Onze complimenten daarvoor.

Winnaars van de verkiezingen, allen gefeliciteerd. Het werd al eerder gezegd, maar het voelt zuur als je vier jaar lang hard gewerkt hebt en vervolgens halveert. De kiezer heeft echter gesproken. Gelukkig is de SGP vrij stabiel en hebben wij een vrij stabiele boodschap. De hoge opkomst voor de verkiezingen is een feest voor de democratie. De uitslag laat zien dat er voor een groot deel landelijk gestemd is, bijvoorbeeld in de PVV zie je dat duidelijk terug. Het laat tevens zien dat er een groot contrast is tussen de stad en het land. Hoewel GroenLinks overal groeide, zijn de echte stemmentrekkers de steden. Die verdeling zie je vrij uitvergroot als je ziet dat het Forum voor Democratie en de VVD in veel landelijke gemeenten en bij de drie gemeenten in FoodValley de grootste zijn. Ook de tegenpolen op het gebied van het klimaat hebben veel stemmen getrokken. Het is een hele opgave hoe wij daarvan chocola moeten maken.

Iets anders dat opvalt, is dat het een herverdeling is van links en rechts. Er heeft in Utrecht geen politieke aardverschuiving plaatsgevonden, maar je ziet een herverdeling van de stemmen tussen links en rechts. Dat is opvallend, want er zijn veel nieuwe kiezers opgekomen. Dat betekent dat er geen rechtse of linkse groep is aangesproken, maar dat er een verandering heeft plaatsgevonden binnen de twee kaders. Zo duiden wij de uitslag.

Hoe gaan wij verder? Het is bijna onmogelijk om een coalitie te smeden uit zulke extreme overwinnaars. Het is dan vaak het makkelijkst om de winnaars met elkaar te laten praten. Dat moeten zij zeker doen, maar ik zie het resultaat van alle winnaars in de coalitie als vrij onmogelijk. Wat voor de uitdagingen van de toekomst wellicht een goede optie kan zijn, is dat wij gaan werken aan een statensamenwerking waarin wij het verleden laten liggen en vooruit kijken. Wij moeten elkaar vinden en zoe-

ken. Op deze manier kunnen wij uit het diepe dal waarin wij zitten naar boven klimmen. Er wordt weleens gezegd: 'alleen ben je sneller, maar samen kom je verder'.

Wij moeten werken aan een gebiedsgerichte aanpak. Als wij de uitslagen duiden, dan is de tegenstelling tussen de stad en het platteland duidelijk. Wij moeten voorkomen dat wij niet alleen stemmen tellen, maar ook stemmen wegen. Dat kan met een gebiedsgerichte aanpak en maatwerk voor de regio. De onvrede over maatregelen die wij bedenken als wij alleen stemmen tellen wordt hiermee voorkomen. Bij de komende verkiezingen creëer je daardoor geen ontevreden tegenstellingen, maar dat wij met elkaar staan en dat wij met de hele samenleving aan een goed, mooi en gezond Utrecht werken. Een voorzetje daarvoor kan zijn dat je na de resultaten van de informateur Van Ojik een consultatieronde houdt bij gemeenteraden in een paar raadsconferenties. Je gaat naar de regio toe en je zegt: "Wat vinden jullie ervan? Dit hebben wij bedacht. Hoe denken jullie daarover?" Die input moet meegenomen worden.

Wij hoeven niet helemaal vanaf het begin te beginnen, want het VNG-manifest kan meegenomen worden. Iedereen was daarover lovend in de campagne. Dat zal al een aantal gemene delers meegeven in de goede richting. Laten wij niet verengen naar de informatie. Je ziet brede informatie en brede gesprekken en daarna lees je de oude verdeling tussen de oppositie en de coalitie. Laten wij eens kijken naar een democratische vernieuwing. Wellicht dat dit in Utrecht mogelijk is. Het is opvallend dat de SGP daarvoor moet pleiten.

Dan de persoon van de informateur. De heer Van Ojik is een gedegen, kundig en integer man. Toen ik gebeld werd door GroenLinks gaf ik aan dat er gelukkig geen actievoerende persoon van Greenpeace komt. De heer Van Ojik is een goede optie. Hij komt uit de regio FoodValley. GroenLinks noemde dat hij uit de regio komt en niet uit de stad. Toch is Veenendaal wel de derde stad van de provincie.

De heer ÇOBAN (DENK): Mijnheer de voorzitter! Laat ik beginnen met het uitspreken van mijn medeleven naar de slachtoffers van de aanslagen in Nieuw-Zeeland. Wij waren daarvan nog niet helemaal bijgekomen en wij werden zelf in het hart geraakt in Utrecht. In beide gevallen spreken wij ons medeleven uit. Vanmiddag is er een stille tocht in Utrecht waaraan wij zullen meedoen.

Ik feliciteer de winnaars van de verkiezingen van harte. GroenLinks en het Forum voor Democratie hebben een fantastische prestatie geleverd. Dat betekent het een en ander voor deze provincie. Het is een overwinning voor de democratie dat wij hier mogen staan met z'n allen. DENK heeft in deze provincie ruim 12.500 stemmen opgehaald. Daar zijn wij enorm trots op. Dit is een goed begin en geeft ons vertrouwen voor de toekomst van deze provincie. Dit zijn 12.500 stemmen meer dan vier jaar geleden. Ik moet wel even wennen aan deze plek. Mijn collega Hanane Bittich is nummer een van onze lijst. Zij is verhinderd op dit moment. Ik sta hier als duo-lijsttrekker. Dit is wennen voor mij, maar ik kan mij voorstellen dat het voor sommigen van u ook wennen is dat DENK hier aanwezig is. Wees niet angstig. Wij gaan filmpjes maken op dit moment, maar wij houden de politici wel aan hun woord. Dat is iets waarmee wij groot zijn geworden. DENK is op dit moment een kleine partij en wij groeien heel snel. In de provincie Utrecht hebben wij drie raadsfracties, namelijk in Utrecht, Veenendaal en Amersfoort. Inmiddels zitten wij in Provinciale Staten van Utrecht. Wij hopen dat wij deze groei kunnen doorzetten naar de Europese verkiezingen.

Het doel van onze politieke beweging is duidelijk. Vanaf de eerste dag hebben wij altijd gestreden tegen de verrechtsing en verruwing van de samenleving. Dat is het gif van de samenleving. Wat je ziet in Nieuw-Zeeland kan zomaar in Utrecht gebeuren. Wij hebben drie grote moskeeën in Utrecht die door de veiligheidsdiensten gelukkig goed bewaakt worden. In alle bestuurslagen moeten wij een antwoord vinden op de verruwing: op gemeentelijk niveau, op landelijk niveau en vanuit de provincie. Met GroenLinks als grootste partij zullen wij daar wel uitkomen.

Het is erg jammer dat de aanslagen die wij helaas achter elkaar hebben meegemaakt een behoorlijke impact hebben op het stemgedrag. Mensen zijn angstig gemaakt. Dat snap ik erg goed. Ik vind het jammer dat een extreem rechtse organisatie, zoals Pegida, vandaag heeft aangekondigd mee te willen lopen. Natuurlijk hebben zij de vrijheid van demonstratie, maar zij wakkeren de angsten aan in de sa-

menleving. Wij zijn niet van de angst, maar van de verbinding. Wij zullen een hand uitsteken naar alle partijen in deze Staten om ervoor te zorgen dat wij samen tot het juiste besluit zullen komen. Ik hoor de slogan van de VVD dat wij niet tegenover elkaar, maar naast elkaar staan. Wat ons betreft doen wij dat met elkaar.

Wat willen wij precies? Als je de lijsten van DENK her en der in het land screent, dan zie je veel namen van kleinkinderen van gastarbeiders die in de jaren '50 en '60 naar Nederland zijn gekomen om dat werk te doen waarvoor werklozen toen niet wilden opstaan. Deze gastarbeiders hebben ervoor gezorgd dat wij op dit moment beschikken over een goede welvaart. Zij hebben enorm bijgedragen aan de economische groei van Nederland. Wat ons betreft verdienen die gastarbeiders na ruim 50 jaar een waardering. Wat ons betreft kan de provincie daarin een rol spelen.

Wij zouden graag een zichtbare provincie willen. Tijdens de campagne heb ik een aantal debatten gevoerd, maar daar ben ik 50Plus niet tegengekomen. Mij werd vaak gevraagd wat de provincie precies doet en waarom de inwoners daar zo weinig van zien. Dat moeten wij ons aantrekken. Politici op provinciaal niveau moeten de komende vier jaar veel meer zichtbaar zijn. Daarmee moeten wij het vertrouwen winnen van de kiezers, zodat de opkomst altijd hoog wordt. Er moet geen aanslag of angstige situatie nodig zijn om de opkomst te vergroten. Wij zijn wel zichtbaar achter de schermen richting de gemeenteraden, maar wij zijn veel te weinig zichtbaar voor de mensen zelf. Daarmee bedoel ik niet de zichtbaarheid in de fysieke leefomgeving, maar vooral in de sociale leefomgeving. De provincie moet nadenken over armoedebestrijding, werkloosheid en participatie. De provincie Limburg heeft bijvoorbeeld een uitgebreide sociale agenda. De aanleiding daar was het tegengaan van analfabetisme en laaggeletterdheid. Die agenda is een permanent onderdeel van elk college dat in de provincie Limburg geïnstalleerd wordt. Wij doen de oproep bij de collegevorming na te denken over een uitgebreide sociale agenda.

Hoe gaan wij het proces vormgeven? De heer Bram van Ojik heeft ons vertrouwen. Hij is een integere man met veel ervaring en een man van verbinding. Wat ons betreft is hij de juiste man om ons informatieproces te leiden. Bij het vormen van een college gaat onze voorkeur uit naar een gedragen collegeakkoord of eigenlijk een statenakkoord. Dit is geen collegeakkoord waaronder alleen de collegepartijen een handtekening zetten. Ik heb jarenlange ervaring als gemeenteraadslid in de gemeente Veenendaal. Daar hadden wij de gewoonte om een raadsakkoord af te spreken. Deze gaven wij als opdracht mee aan het college. Daarmee is elke partij, van klein tot groot, inhoudelijk betrokken bij het proces. Ik weet niet of dat een gewoonte is in de provincie, maar ik pleit daarvoor.

Wij maken ons zorgen over het klimaat. Wij willen graag dat deze provincie een bewuste afweging maakt in de keuzes die over het klimaat gaan, maar wel op een eerlijke manier. Alle kosten moeten niet naar de inwoners gaan, maar er moet een breed gedragen oplossing komen waarbij de vervuiler betaalt en de kosten eerlijk worden verdeeld.

Daarnaast maken wij ons zorgen over het klimaat van verharding en verruwing. Onze samenleving moet naar elkaar toegroeien. Wij moeten zorgen dat er op elke bestuurlijk laag een beleid is van verbinding. Daarom heb ik vertrouwen in de grootste partij van deze verkiezingen GroenLinks. DENK zal zich constructief en creatief opstellen. Wij zullen gaan voor een vruchtbare samenleving met alle mensen in deze Staten.

De VOORZITTER: Dank u wel. Alle fracties die een plek in de nieuwe Staten zullen innemen zijn aan het woord geweest. Ik ben onder de indruk van de waardigheid waarmee u gesproken hebt en van de inhoud die u hebt verwoord namens uw fracties. Daar ben ik blij mee. Het is een constructieve insteek die veel goeds belooft voor de komende statenperiode.

Ik geef het woord aan de heer Van Essen om te kijken of er consensus kan ontstaan over de vervolgstap.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de voorzitter! Ik kan mij aansluiten bij de woorden van de voorzitter. Het is goed om te horen dat er goede suggesties worden gedaan voor het proces. Ik ben blij te horen dat de gedachten die wij daarover gedeeld hebben en de informateur die wij voorstellen

op heel brede steun kan rekenen. Ik hoorde de VVD een alternatief voorstel doen, maar daarbuiten heb ik veel steun gehoord voor ons voorstel, met name voor het proces en het vervolgproces.

De heer VAN SCHIE (VVD): Mijnheer de voorzitter! Ik heb het voorstel gedaan om met een partij-neutrale informateur aan de gang te gaan, maar wij hebben zeer veel waardering en respect voor de reputatie en de persoon van de heer Van Ojik. Er bestaat geen enkele twijfel over dat hij met die neutrale opdracht goed uit de voeten kan. Ik vraag wel om in de eerste fase van het proces ruimte te bieden voor het herstel van de verhoudingen binnen de huidige verdeling tussen de oppositie en de coalitie.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de voorzitter! Ik kan mij vinden in de woorden van de heer Van Schie. Dit is eveneens aangegeven door zowel de nieuwe als de zittende partijen uit de oppositie en de coalitie. Ik herken de noodzaak om dit met name in de eerste informatieronde al een plek te geven. Ik ben blij te horen dat de informateur die wij in gedachten hebben op brede steun kan rekenen. Bram van Ojik is lid van GroenLinks, maar hij krijgt deze opdracht namens de complete nieuwe Staten. Van de gesprekken die de informateur gaat voeren is er maar een gesprek waarbij GroenLinks zit en dat is het gesprek met GroenLinks. Dat is het model dat wij voorstellen.

De VOORZITTER: Zijn er anderen die de behoefte hebben om te reageren op de heer Van Essen?

De heer VAN MUILEKOM (PvdA): Mijnheer de voorzitter! Kunt u meer inkleuring geven van hoe het informatietraject van de heer Van Ojik eruit gaat zien? U meldde gisteren dat wij volgende week van start gaan. Wat zijn de gespreksonderwerpen? Hoe ziet het gezelschap eruit dat het gesprek voert? Doet de heer Van Ojik dat en zit de heer Van Essen daarbij? Wij horen graag wat wij kunnen verwachten en welke planning daar aan zit.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de voorzitter! Het was wat kort dag, maar de verkiezingen waren pas eergisteren. Gisteravond heb ik een voorstel rondgestuurd dat u kunt lezen als een opdracht die wij aan de informateur willen meegeven. Wat ons betreft is dat een brede verkenning, zowel op de inhoud als op de onderliggende relaties en gevoeligheden daarin, op het verdere proces voor wat er na deze eerste verkennende rol zal plaatsvinden en hoe wij dat met elkaar kunnen vormgeven.

U vroeg naar de planning. Bram van Ojik heeft op korte termijn zijn agenda hiervoor vrij kunnen maken. Het voorstel is dat wij op korte termijn te beginnen. Het idee is zelfs om na deze vergadering een gesprek te voeren mede met de commissaris, zodat hij kennis kan maken en met de griffie, zodat de ondersteuning geregeld kan worden. Wat betreft de planning van de gesprekken met de verschillende fracties zal rekening gehouden worden met de banen van de fractieleden. Dat zijn praktische zaken waar wij wel uit komen. Ik denk aan een termijn van een week tot maximaal twee weken. Ik hoor het graag als u daarover andere ideeën heeft.

De heer SCHADDELEE (ChristenUnie): Mijnheer de voorzitter! Wij kunnen onze agenda vast wel vrijmaken voor goede gesprekken met de heer Van Ojik.

Uit de ronde die wij net gehad hebben is een interessant punt naar voren gekomen, namelijk het pleidooi van onder andere de SGP om gebiedsgericht te werken. Wij hebben vanmorgen onze eerste fractievergadering gehad en de portefeuillevindeling hebben wij links laten liggen. Wij hebben ons vooral gebiedsgericht georganiseerd. Wellicht dat dit een mooi idee is voor andere fracties. Met name het idee om met raadsconferenties te werken vond ik een goed idee. Het is een mooi idee om dit in een tweede ronde in te passen om input te halen en alle gemeenten te betrekken?

Mevrouw HOEK (50Plus): Mijnheer de voorzitter! Als alles rond is en de coalitie en de gedeputeerden bekend zijn en voordat het definitieve werkprogramma of akkoord ter voorlegging naar de Staten gaat, mag iedere fractie dan een half uur of drie kwartier op gesprek komen bij de nieuwe gedeputeerden en de commissaris om in een klein overleg punten in te brengen die meegenomen zouden kunnen worden in het definitieve werkprogramma of akkoord?

De VOORZITTER: Er worden meerdere suggesties gedaan. Er wordt een verslag gemaakt van deze bijeenkomst. Dat verslag is beschikbaar voor iedereen die aan dit proces gaat meewerken. Uw suggestie wordt daarin meegenomen.

De heer VAN SCHIE (VVD): Mijnheer de voorzitter! Ik kan mij aansluiten bij de achterliggende vraag die mevrouw Hoek in haar laatste pleidooi aanstipte. Het is heel belangrijk om de fracties die niet de coalitie vormen de gelegenheid te geven bouwstenen aan te reiken voor de opgaven die de heer Van Ojik gaat inventariseren in de komende periode. Ik benadruk dat de overeenkomsten die statenbreed gedeeld worden heel belangrijk zijn in de inventarisatie. Er zijn veel onderwerpen waarmee wij graag met z'n allen aan de slag willen. De eerste ronde moet gebruikt worden om te zoeken naar overeenstemming in plaats van naar verdeeldheid, in de hoop dat wij daaruit een grote lijn kunnen halen. Ik sluit mij erg aan bij de woorden over de rol van de gemeenten en de regio's daarin. De VVD heeft een verkiezingsprogramma gemaakt met 26 bijlagen, voor elke gemeente een. Ik pleit er niet voor om dat voor het coalitieakkoord te doen. Wij moeten wel zoeken naar verbinding in de opgaven die voor elke gemeente relevant is en waar de provincie aan zet is. Dat lijkt mij een goede toevoeging aan een werkwijze.

De heer VAN ESSEN (GroenLinks): Mijnheer de voorzitter! Ik ben blij met de suggesties die zijn gedaan. Dit zijn hele concrete suggesties, zoals een raadsconferentie of de gebiedsgerichte benadering. Dit zijn precies de type suggesties waarvan wij hopen dat deze in de eerste ronde worden opgehaald. Ik neem aan dat u deze bij de heer Van Ojik op tafel zal leggen. Dit moeten wij meenemen in de vervolgfases. Het is goed dat iedere fractie hierover nadenkt en input levert voor het vervolgproces, zowel de fracties die wellicht in de volgende ronde aan een coalitie gaan bouwen als de fracties die in de oppositie terecht komen. Zij krijgen nadrukkelijk de uitnodiging om mee te denken over het proces. De suggestie van mevrouw Hoek om alle partijen te betrekken voordat het coalitieakkoord ter vaststelling in de Staten komt, spreekt GroenLinks aan. Wij zijn wel de grootste partij, maar wij zijn niet de enige partij. Hierover moeten wij uiteraard met andere partijen consensus vinden.

De VOORZITTER: Wij kunnen met elkaar constateren dat het idee is om de informatiefase te starten onder leiding van de heer Van Ojik. Dit kan op de steun van u allen rekenen. Die opdracht wilt u ruim formuleren, zowel op het punt van vertrouwen als op het punt van de organisatie en de inhoud. De heer Van Ojik doet dat onafhankelijk. Hij zal daarbij ondersteund worden door de griffie. Daarnaast is de ambtelijke organisatie beschikbaar voor het geven van informatie en het verlenen van ondersteuning, met name op de inhoud. Dat geldt overigens voor het hele formatieproces. Ik roep u op om daarvan gebruik te maken.

Het voorstel van de heer Van Essen is om na de afronding van de inventarisatiefase van de heer Van Ojik het resultaat in een openbare bijeenkomst te delen. Dat lijkt mij goed. Dat is het moment waarop wij naar buiten toe kunnen laten zien welke stappen zijn gezet. Dat zal ongeveer over twee weken zijn, maar dat zult u te zijner tijd horen. Dank daarvoor.

Tot slot geef ik het woord aan de griffier, omdat er veel over haar heen komt. Er zijn veel nieuwe Statenleden en er zijn veel nieuwe afspraken. De griffier zal onderstrepen wat u allemaal te wachten staat.

Mevrouw PETERS (Griffier): Mijnheer de voorzitter! Ik kan mij voorstellen dat uw mailboxen de afgelopen weken ontploft zijn met een enorme hoeveelheid berichten, waaronder berichten van de griffie die heel belangrijk zijn om niet te negeren. Deze zijn essentieel voor uw installatie aanstaande donderdag. Zoals u weet is hier maandagmorgen een openbare zitting van het Centraal Stembureau over de definitieve uitslag. Dat kan nog leiden tot een wijziging. Houdt dat goed in de gaten. Maandagmiddag tussen 13.00 uur en 16.00 uur zitten hier de medewerkers van de griffie, P&O, ICT en het stembureau klaar om uw benoemingsbesluiten uit te reiken. U dient dan een handtekening te zetten dat u de benoeming accepteert. Dan zijn er nog allerlei andere praktische en logistieke zaken, zoals het maken van een foto. Vooral het benoemingsbesluit, het aanvaarden daarvan en het melden van uw nevenfuncties is essentieel onvoorwaardelijk voor de benoeming op aanstaande donderdag. Ik doe een vriende-

lijk verzoek om dit in uw agenda te zetten. Maandag tussen 13.00 uur en 16.00 uur bent u van harte welkom om alle noodzakelijk stappen te zetten om de benoeming te realiseren.

De VOORZITER: Aarzel bij vragen niet om de griffie te bellen, want zij kan u onmiddellijk antwoorden op al uw vragen.

Sluiting.

De VOORZITER: Wij sluiten deze bijeenkomst. Ik dank u allen voor uw inbreng en voor de ruime aanwezigheid op de publieke tribune. Voor zover u vanavond naar de stille tocht gaat, wens ik u daarbij sterkte. Voor daarna wens ik u een goed weekend toe en rust vooral uit, want u hebt een zware week achter de rug.

Einde van de vergadering om 16.02 uur.

Aldus vastgesteld in de openbare vergadering van Provinciale Staten van Utrecht van 5 juni 2019.

De voorzitter,

De griffier,